

Jabłonowski, Aleksander

W sprawie atlasu historycznego Rzpltej

Przegląd Historyczny 11/3, 387-389

1910

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

W SPRAWIE ATLASU HISTORYCZNEGO RZPLTEJ.

Матеріялы до исторіи русскої картографіи вып. II.—„Карты всей Россіи и Западныхъ ея областей до конца XVII в.“ собралъ В. Кордтъ.—Издание Комиссіи для разбора древнихъ актовъ... Кіевъ 1910.

Oto więc mamy już i II poszyt („wypusk“) „Materiałów do historyi kartografii rossyjskiej“, obejmujący, jak szczegółowy tytuł głosi, „Mapy całej Rossyi i Zachodnich jej krain do końca XVII-go w.“, zebrane, podobnie jak i poszytu I-go, (z 1899 r.) dzięki zabiegom W. Kordta i wydane w r. bież. przez Komisję Archeograficzną kijowską.

Mimo swego urzędowego tytułu, jest to właściwie dział atlasu historycznego Rzpltej, bowiem na 45 wydanych tam map, zaledwie nie odnoszą się do ziem starożytnej Polski bezpośrednio.

Jeśli kto tedy, to my przedewszystkiem winniśmy wdzięczność p. W. Kordtowi za taki dar, złożony w ofierze nauce historycznej. Winniśmy tem słuszniej, iż ta jego praca, jako wytrawnego znawcy przedmiotu, odpowiada wszelkim wymaganiom wydawnictwa naukowego.

Wiązkę ową 45 map poprzedza wydawca obszernym wstępem, w którym daje zarówno wskazówki bibliograficzne jak i historyczno-biograficzne samych kartografów. Mapy zaś, podobnie jak w I-szym poszytcie (z r. 1899) grupuje podług typów, nie dotykając krytycznie samej ich treści. Kopie oryginałów wykonano fototypią lub fotolitografią, zupełnie ściśle, oraz, ile można było, w tym samym rozmiarze. Oryginały, rozrzucone po różnych bibliotekach i muzeach, o ile były znane i dostępne, wyzyskano wszystkie chyba.

Mapy zaś same podano w następującym układzie i porządku:

Najprzód tedy—w szeregu N-rów:

- I—VIII Specjalna mapa Rusi południowej Beauplana 1650 r., na 8-miu arkusz.; kopia z oryg. w król. bibliotece drezdeńskiej.
- IX Generalna teźże Rusi (pod streszczonym wszakże tytułem „*Delineatio generalis Camporum desertorum vulgo Ukraina cum adiacentibus provinciis*“) Beauplana 1648/51 r. — podobnież podług oryg. w król. bibl. drezd.

- X Litwy—„Lithuania“ Merkatora 1595 r.—Kopia z odnośnej mapy atlasu Mercatora, wydanej w Amsterdamie 1609 r.; mapa ułożona widocznie na podstawie dat Bern. Wapowskiego.
- XI Krymu „Taurica Chersonesus“ etc. tegoż Mercatora, stanowiąca właściwie tylko dopełnienie poprzedniej (1595) i podobnież wzięta z tegoż atlasu.
- XII Litwy—Macieja Strubicza; raczej — północnej jedynie połaci W. Księstwa, z Liwonią; z dodanej do „Polonii“ Kromera 1589.
- XIII—XVI Litwy—„Magni ducatus Lithuaniae etc. descriptio“ ks. Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła (Sierotki) na 4-ch ark. z atlasu Blau'a 1613 r.; mapa ta ks. Radziwiłła wykonana przeważnie przez Tomasza Makowskiego.
- XVII Dniepru — „Tractus Borysthenis“, jako dopełnienie mapy poprzedniej ks. Radziwiłła; z atlasu Blau'a 1668 r.
- XVIII Litwy ks. Mik. Krzysztofa Radziwiłła, z wydanej przez Hondiusa 1633 r. ze zmniejszonej kopii.
- XIX Środkowej Europy—„Tabula moderna Poloniae, Hungariae etc., etc.“ Cusana, wyd. przez M. Beneventiana 1507; kopia z egzemplarza bar. Nordenskjölda. Najstarsza to chyba mapa Polski, w której opracowaniu przez Beneventiana widać pomoc B. Wapowskiego (Birkenmajer).
- XX Polski—„Polonia et Hungaria“—z Münstera 1540; oparta podobnież na Wapowskim.
- XXI Polski—Wacława Grodeckiego z wyd. Oporinusa 1558; polecana przez Melanchtona.
- XXII Polski—J. Gastaldi'ego 1568;—właściwie skopiowana z odpowiedniej mapy u Mercatora.
- XXIII Polski — Andrzeja Pograbiusa (Pogorzelski'ego) z Pilzna 1569; oparta na pracy Grodeckiego.
- XXIV Polski — „Poloniae Litvaniae que descriptio, auctore Venceslao Godreccio (sic) et correctore Andrea Pograbio Pilsnensi“; wyd. Orteliusa 1595 r.
- XXV Polski—Bauplana — „Nova totius regni Poloniae etc. descriptio“ r. 1651 wyd. Danckerta.
- XXVI Polski — Bauplana — wyd. u Starowolskiego, w jego „Polonia“ 1656.
- XXVII Polski — Grodeckiego — wyd. w atl. Phil. Galle 1583 r.; zmniejszona.
- XXVIII Polski — Grodeckiego — wyd. w atl. Longenesa 1598 r.; zmniejszona.
- XXXIX Polski—Münstera—wyd. Gastaldi'ego 1548 r.; zmniejsz.
- XXX Litwy — wyd. Sandrarta 1687 r.; podług mapy „Polski“ Bauplana.
- XXXI Rusi południowej — wyd. Sandrarta; podług m. „Polski“ Bauplana.
- XXXII Porohów Dnieprowych—podług Bauplana, u tegoż Sandrarta.

- XXXIII Polski—na planie oblężenia Smoleńska 1634 r. u Hondiusa 1636 r.
- XXXIV Krymu—„Taurica Chersonesus“—podług Beaplana—u Sandrarta 1687.
- XXXV Polski „Nova totius Poloniae etc. delineatio“ Beaplana—wyd. Sandrarta.
- XXXVI Polski — „Regni Poloniae etc.“ Beaplana — wyd. Allarda z jego „Atlas minor“.
- XXXVII Polski — z kopii tegoż Allarda w wydaniu rosyjskiem Picarta — na rozkaz cara Piotra — pod tyt.: „Koroletwa Polskawo etc, czertież“.
- XXXVIII—X Dniepru — Beaplana, map 3 p. t.: „Tractus Borysthenis“—od Kijowa do ujścia—z atlasu Blau'a 1662—8.
- XLI Rosyi południowej etc.—Mengdena i Brüsa—wyd. u The-singa 1699 r., poświęcona carowi Piotrowi.
- XLII Polski—„Etats de la couronne de Pologne etc.“—Sansona 1566.
- XLIII „Polski“ — Sansona, wyd. Rossi'ego 1688 r. — p. t.: „Stati della corona di Polonia“.
- Nadto:
- XLIV Rosyi—„Novissima Rusiae tabula“ Izaaka Massy 1633—obejmująca i znacznieszą część Rzpłtej.
- XLV Rosyi — „Moscoviae seu Russiae Magnae generalis tabula“ 1614—obejmująca i całą Polskę—Gerritsa, wyd. Sandrarta.

Przedstawienia szczegółowego wykazu freści obecnego (II-go) poszytu wydawnictwa (atlasu) W. Kordta potwierdza nam tylko to, cośmy z góry zapowiedzieli, miano że praca ta, zasłużonego już w zakresie kartografii bibliotekarza uniwersytetu kijowskiego, należy właściwie, wbrew tytułowi, do cennych nabytków naszej geografii historycznej. Jak widzimy, wszystkie te mapy i mapki, razem wzięte, stanowią cykl, ogarniający dziedziny całkowicie czy częściowo — dawnej Rzpłtej przedewszystkiem, a wśród tego cyklu najpocześniejsze miejsce zajmują mapy Beaplana, zebrane tu chyba we wszelkich wydaniach, w całym już komplecie. Więc też, podziękowawszy W. Kordtowi jeszcze raz za taką dla naszej nauki historycznej przysługę, winniśmy zapoznać się bliżej z tą jego pracą, a to tem bardziej, że oprócz prawdziwego pożytku dla nas samych, złożymy tem dowód uznania i dla jej autora.

Przy okoliczności przypomniemy też, że po wydaniu 1-szego poszytu (1-szej seryi) „Materyałów do historii kartografii rosyjskiej“ jeszcze w r. 1899, wydał W. Kordt w r. 1906 1-szy poszyt II-giej seryi tychże „Materyałów“, obejmujący „Mapy (26) Rosyi, północnych jej krain i Syberyi“; lecz poza nauką, nie przedstawia on dla nas większego interesu.

ALEKSANDER JABLONOWSKI.